

Asia: VN/25636/2023

Väliaikainen poikkeaminen vesivoimalaitoksen lupamääräyksistä sähköjärjestelmän tasapainottamiseksi; työryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausuntonne sähköjärjestelmän käyttövarmuutta turvaavia toimia koskevista ehdotuksista (18 luvun 5 a §)

Ehdotuksen tavoitteena on mahdollistaa vesivoimalaitosten lupamääräyksistä poikkeaminen sähköjärjestelmän käyttövarmuuden turvaamiseksi. Sääntelyn soveltamisala jää kuitenkin liian väljäksi.

Lakiteksti ei rajaa poikkeamisen käyttöä selkeästi poikkeusoloihin, vaan mahdollistaa sen tilanteissa, joissa käyttövarmuus on uhattuna. Tämä madaltaa soveltamiskynnystä merkittävästi ja luo riskin, että poikkeamisesta muodostuu tosiasiallinen normaali toimintamalli.

Poikkeamismenettelyn tulee olla viimesijainen keino. Se tulee rajata tilanteisiin, joissa:

sähköjärjestelmää uhkaa todellinen sähköpula

markkinaehtoiset ratkaisut, tehoreservit ja varavoima eivät riitä

päätös perustuu viranomaisarvioon eikä tuotannon optimointiin

Lupapojkeamaa ei tule mahdollistaa liiketaloudellisista syistä, vaan ainoastaan kantaverkonhaltijan ja viranomaisten ohjaamana sähköjärjestelmän turvaamiseksi .

Lisäksi on todettava, että vastaava poikkeaminen on jo nykyisen vesilain mukaisessa lupamenettelyssä mahdollista. Uusi sääntely ei ole välttämätön, vaan se heikentää vesilain systematiikkaa ja lupajärjestelmän johdonmukaisuutta .

2. Lausuntonne sähköjärjestelmän käyttövarmuutta turvaavien toimien menettelyä ja viranomaisjärjestelmää koskevista ehdotuksista (18 luvun 5 b §)

Ehdotettu menettely ei riittävällä tavalla turvaa ennakoivalvontaa eikä objektiivista tarveharkintaa.

Poikkeamispäätösten tulee perustua:

ennakolliseen viranomaispäätökseen
selkeisiin ja mitattaviin kriteereihin sähköpulasta
riippumattomaan arvioon tarpeesta

Menettelyssä on varmistettava:

läpinäkyvyys ja julkisuus
jälkikäteinen valvottavuus
mahdollisuus muutoksenhakuun

Lisäksi tulee selkeästi säätää, että:

toiminnanharjoittaja vastaa vaikutusten selvittämisestä
haitat ja edunmenetykset korvataan aiheuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti

3. Lausuntonne Energiaviraston tiedonsaantioikeutta koskevista ehdotuksista (18 luvun 5 c §)

Energiaviraston tiedonsaantioikeuden laajentaminen on perusteltua käyttövarmuuden turvaamisen näkökulmasta, mutta sääntelyssä tulee varmistaa tasapaino avoimuuden ja oikeusturvan välillä.

Keskeiset huomiot:

tiedonsaantioikeus tulee rajata välttämättömiin tietoihin

tietojen käyttö tulee sitoa selkeästi käyttövarmuuden arviointiin

tietojen julkisuus ja läpinäkyvyys tulee turvata mahdollisimman laajasti

Nykytilanteessa sähköjärjestelmään liittyvä tieto ei ole kaikilta osin julkista, mikä vaikeuttaa riippumatonta arviointia. Sääntelyssä tulee varmistaa, että:

keskeiset päätöksenteon perusteet ovat julkisia

poikkeamien käyttöä voidaan arvioida objektiivisesti jälkikäteen

4. Lausuntonne sähköjärjestelmän käyttövarmuutta turvaavista toimista johtuvien edunmenetysten korvaamista koskevista ehdotuksista (18 luvun 6 a §)

Korvausmekanismi on keskeinen sääntelyn hyväksyttävyyden kannalta, mutta ehdotus on tältä osin puutteellinen.

Keskeiset ongelmat:

korvausperusteet eivät kata kaikkia ympäristö- ja käyttöarvoihin kohdistuvia haittoja

pitkäaikaisia ja kumulatiivisia vaikutuksia ei huomioida riittävästi

epävarmuus jää vahingonkäräjien kannettavaksi

Korvausjärjestelmän tulee:

kattaa kaikki edunmenetykset (myös välilliset ja pitkäaikaiset)

perustua ennakkolliseen arviointiin, ei pelkästään jälkikäteiseen

turvata myös ympäristöarvot ja yleinen etu

Lisäksi tulee varmistaa, että:

toiminnanharjoittaja vastaa kaikista haittakustannuksista

korvausvelvollisuus ei rajoitu vain suoriin taloudellisiin menetyksiin

5. Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan ja onko ehdotuksilla muita kuin mietinnössä tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

Vaikutusten arviointi on puutteellinen ja osin virheellinen.

Keskeiset puutteet:

1. Poikkeuksen luonteen arviointi

Enintään kuuden vuoden poikkeus ei ole tosiasiallisesti poikkeus, vaan rinnastuu määräaikaiseen vesitalouslupaan, mikä merkitsee lupajärjestelmän kiertämistä .

2. Ekologiset vaikutukset

Nopeat ja ennakoimattomat virtaamamuutokset:

heikentävät kalakantoja ja poikastuotantoa

muuttavat sedimenttidynamiikkaa

lisäävät eroosiota

heikentävät jääolosuhteita

Tällaiset vaikutukset ovat tutkitusti haitallisia ja voivat olla myös turvallisuusriski .

3. Vesipuidedirektiivin näkökulma

Ehdotus voi mahdollistaa vesien tilan heikentämisen tilanteissa, joissa nykyinenkään toiminta ei täytä EU:n vesipuidedirektiivin vaatimuksia. Tämä on oikeudellisesti ongelmallista.

4. Tarpeellisuuden osoittamatta jättäminen

Ehdotuksen taustalla olevaa sähköpulan tarvetta ei ole osoitettu riittävästi. Sääntely ei perustu objektiivisesti todennettuun tarpeeseen .

5. Vaihtoehtojen puuttuminen

Arvioinnissa ei tarkastella riittävästi:

kysyntäjoustoja

energiavarastoja

muita tuotantomuotoja

6. Lausuntonne vesivoiman tilapäisiä lisäämismahdollisuuksia ja sen vaikutuksia koskevan, päätösmenettelyä edeltävän selvityksen tarpeellisuudesta ja toteutuksesta

Selvitys on välttämätön ennen sääntelyn käyttöönottoa.

Selvityksen tulee:

olla vesistökohtainen

perustua kattavaan vaikutusarviointiin

sisältää vaihtoehtotarkastelu

Eryteisesti tulee:

rajata mukaan vain kohteet, joissa haitat ovat vähäisiä

sulkea pois ekologisesti herkät vesistöt ja uhanalaisten lajien elinalueet

arvioida vaikutukset kalastoon, sedimentteihin, jääolosuhteisiin ja turvallisuuteen

7. Muut huomionne ehdotuksesta

Ehdotuksella on laajempia rakenteellisia vaikutuksia:

se kohdistuu käytännössä yhteen tuotantomuotoon ilman vaihtoehtojen arviointia

se voi lisätä suurten energiayhtiöiden markkinavoimaa

se voi hidastaa muiden joustoratkaisujen kehittämistä

Lisäksi on merkittävä riski, että:

poikkeamismenettelystä tulee pysyvä käytäntö

lupajärjestelmän merkitys heikkenee

vesien tila heikkenee vastoin EU-oikeutta

Kemijärven erityistilanne

Kemijärven vesistöalueella ehdotuksen vaikutukset korostuvat poikkeuksellisen voimakkaasti.

Alueella:

vesistöä säännöstellään jo nykyisin voimakkaasti

säännöstelyvaihtelu on suurta ja vaikuttaa rantoihin, jääolosuhteisiin ja ekologiaan

alueelle suunnitellaan useita pumppuvoimalahankkeita samanaikaisesti

Pumppuvoimaloiden toiminta perustuu nopeisiin ja toistuviin virtaamavaihteluihin, jotka:

lisäävät lyhytaikaissäännöstelyä (hydropeaking)

voimistavat vedenkorkeuden vaihteluita

muuttavat virtaamia epäluonnollisella tavalla

Jos tähän kokonaisuuteen lisätään vielä mahdollisuus poiketa lupamääräyksistä sähköjärjestelmän tasapainottamiseksi, syntyy merkittävä riski kumulatiivisista vaikutuksista:

jääolosuhteiden heikkeneminen ja turvallisuusriskit

rantaerosion kiihtyminen ja maisemavaikutukset

sedimenttien liikkeelle lähtö ja haitta-aineiden mobilisoituminen

kalaston ja muun vesiekologian heikkeneminen

E erityisen ongelmallista on, että nämä vaikutukset eivät synny yksittäisestä toimenpiteestä, vaan useiden samanaikaisten paineiden yhteisvaikutuksesta. Tätä kumulatiivista kokonaisuutta ei ole ehdotuksessa arvioitu riittävästi.

Kemijärven kaltaisilla jo voimakkaasti kuormitetuilla vesistöalueilla poikkeamismenettely voi johtaa tilanteeseen, jossa vesistön sietokyky ylittyy.

Ilman näitä rajoituksia ehdotettu sääntely voi johtaa merkittäviin ja osin peruuttamattomiin ympäristövaikutuksiin.

Juujärvi Tomi
Pro Kemijärvi ry